

Palūžusieji ir palaimintieji kelyje

Jacko Kerouaco „palūžusiosios kartos“ (*beat generation*) biblija vadinamas romanas „Kelyje“ lietuviškai pasirodo septintą kartą, o pirmasis jo variantas, vadinamasis „Originalus ritinys“ — antrą. Vertėtų užmesti akį į šio romano leidimo vingius Amerikoje ir vertimo istoriją Lietuvoje, turinio reikšmių kaitą, autoriaus ketinimų nesutapimą su struktūrų, valdančių knygų leidybą, reklamą ir visuomenės nuomonę, veiksmis. Be to, šis naujasis „Kelyje“ variantas — legendinis!

Iš daugybės apie Kerouacą sukurtų mitų ir pasakojimų įspūdingiausia yra ritinio legenda. Vieną 1951 m. dieną, per radiją plyšojant bibopui, Jackas į rašomąją mašinėlę įdėjo ilgą trisdešimt šešių metrų popieriaus ritinį* ir, įkvėpimą palaikydamas vien kava ir benzedrinu, improvizuodamas kaip džiazio muzikantas, be jokių skyrybos ženklų arba teksto padalijimų, kūrybinio šišo pagautas, parašė romaną, vėliau padariusį jį visos kartos balsu. Nuo pirmos iki paskutinės raidės pasakojimas apie kelią, džiazą, merginas, narkotikus, laisvę buvęs išstuksentas per tris beprotiškas savaites — nuo balandžio 2 d. iki 22 d., — o popierius ant grindų

* Nejučiomis peršasi sąsaja su 1919 m. Franzo Kafkos ranka parašytu daugiau nei šimto puslapių laišku savo tėvui Hermanui Kafkai (Franz Kafka, *Laiškas tėvui*, iš vokiečių kalbos vertė Antanas Gailius, Vilnius: Alma littera, 2009).

vyniojęs kaip kelias per Ameriką. Jackas rašęs greitai, nes „kelias bėga greitai“. Pasibaigus benzedrinui, buvęs baigtas ir romanas. Ritinį Kerouacas nunešęs „Harcourt, Brace“ leidyklos savo pirmos knygos* redaktoriui Robertui Giroux, o šis iškart paklausęs: „Kaip jį reikės redaguoti nesukarpius?“ Išsižeidęs Kerouacas atsakęs, jog redaguoti nereikės, nes „šį rankraštį padiktavusi Šventoji Dvasia“, tada trenkęs durimis ir išlėkęs iš kabineto.

Kerouaco archyvai atskleidžia kitokią romano atsiradimo istoriją. Legendinis ritinys iš tiesų išliko. Tai į vieną juostą suklijuoti tragiškai žuvusio draugo Billo Cannastros šešiametriaus japoniško piešimo popieriaus lapai. Jie galėjo be perstojo suktis rašomojoje mašinėlėje. Priešingai nei pasakoja legenda, skyryba dažniausiai tradicinė, gal tik kartais nėra klaustuko sakinio pabaigoje, o persiritus į antrą romano pusę, vis dažniau netaisyklingai skiriama tiesioginė kalba. Nors tekstas — nesibaigiantis vienas paragrafas, tačiau, kaip ir vėliau išspausdintame romane, skirstomas į penkias dalis. Turint galvoje spausdinimo greitį, stebina tai, kad klaidų palyginti nedaug. Kerouacas vartoja nemažai santrumpų ir sudurtinių žodžių. Leidinio rengėjas Howardas Cunnellas neatkūrė paties Kerouaco tekste iš-xxxxx-uotų eilučių. Taškai (... arba ..) ir brūkšniai (--- arba --) palikti ten, kur ir buvo. Rašybos klaidos taisytos tik tam, kad žodis būtų suprantamas. Pirmoje ritinio eilutėje paliktas netyčia pakartotas žodis *met*, mat jis rengėjui sukėlęs asociaciją su ilgos kelionės pradžioje iškart neužsivedančiu varikliu. Panašiai kaip puikiai pasirengę džiaz muzikantai, Kerouacas daug laiko praleido ruošdamasis šiam kūrybos proveržiui. Artimiausi draugai žinojo, kad romanas kuriamas jau nuo 1948 metų. Kelionių dienoraščiai, šimtai rankraščio puslapių, laišakai ir pašnekesiai su draugais pilni minčių apie jį.

* „Miestelis ir miestas“ (*The Town and the City*, 1950).

Žinomos bent trys pirminės „Kelyje“ versijos. Nelengvai vyko ir stiliaus paieškos. Draugai yra skaitę ilgais įmantriais sakiniais parašytą, Hermano Melville'io prozą primenančių ištraukų. Po ilgų apmąstymų ir kaitaliojimų — „The Beat Generation“, „Gone on the Road“, „Love on the Road“, „Along the Wild Road“, „Rock and Roll Road“, „Souls on the Road“, „Home and the Road“, „American Road Night“ — Kerouacas pasirinko išties simboli- nį romano pavadinimą. Bet kai jis buvo išspausdintas ir sulaukė neapsakomo populiarumo, ilgas parengiamasis darbas pasimiršo, nes visus užbūrė legenda.

Tačiau, kol šlovė su trenksmu nukrito ant slenksčio, praėjo net šešeri perrašinėjimo, taisymo, varginančio tarimosi su „Viking“ leidykla metai. Knygos pasirodymo išvakarėse Kerouacui iš tuometinės savo draugės Joyce Johnson teko skolintis pinigų autobuso bilietui į Niujorką. Ši prisimena, kaip 1957 m. rug- sėjo 4 d., prieš vidurnaktį, jiedu ėjo prie laikraščių kiosko, kur, perkirpus tik ką atvežtų laikraščių pako virvę, nusipirko „New York Times“ su pirma romano „Kelyje“ recenzija ir perskaitė ją stovėdami po gatvės žibintu. Taigi, įtakingam kritikui Gilbertui Millsteinui viename žinomiausių dienraščių paskelbus palankią recenziją, palyginus Kerouacą su Ernestu Hemingway'umi ir romaną pavadinus „palūžusiosios kartos“ (*beat generation*)* tes- tamentu, Kerouacas, anot Johnson, užmigo niekam nežinomas, nubudo kaip garsenybė, o „Kelyje“ tapo ir iki šių dienų išliko vie- na geriausiai parduodamų knygų Amerikoje. Romanas iki dabar patenka į nuolat atnaujinamus visų laikų skaitomiausių knygų (*100-top-book*) šimtukus.

Ne visi recenzentai buvo tokie palankūs. Pavyzdžiui, Tru-

* E. Hemingway'aus „Ir pateka saulė“ (*The Sun Also Rises*, 1926) vadinamas „prarastosios kartos“ (*lost generation*) testamentu.